

Ivan Čizmić, **Povijest Hrvatske bratske zajednice 1894–1994**, Golden marketing, Zagreb 1994, 358 str.

Hrvatska bratska zajednica, osrednja ustanova med hrvaškim izseljenstvom v ZDA in Kanadi, je glede na svojo pomembno vlogo v življenju tankajšnjih hrvaških etničnih skupnosti že doslej bila deležna pozornosti v okviru tako hrvaškega kot ameriškega zgodovinopisja. Ob njeni stoletnici je zgodovinar Ivan Čizmić tej organizaciji posvetil monografijo, ki je izšla bodisi v hrvaščini bodisi v angleškem jeziku, z naslovom *The History of the Croatian Fraternal Union 1894–1994*.

Bogato ilustrirana s fotografskim gradivom, pa tudi s preslikavami nekaterih pomembnejših pisanih dokumentov, sledi knjiga zgodovini te bratske podporne organizacije od leta 1894, ko je bilo ustanovljeno njeno začetno jedro Hrvatska zajednica, preko njenega preimenovanja v Narodno hrvatsko zajednico (odslej HNZ) tri leta kasneje, njenega razvoja v naslednjih treh desetletjih zedinjena z drugimi hrvaškimi bratskimi podpornimi organizacijami v Hrvatsko bratsko zajednico (odlej HBZ) leta 1925 ter delovanja te široke organizacije do današnjih dni.

Iz prikaza njenega razvoja skozi čas jasno izhaja, da je vse od svoje ustanovitve organizacija težila za tem, da bi delovala kot vodilni vsehrvaški dejavnik med izseljenstvom v Severni Ameriki. Kot taka je vseskozi aktivno posegala v dogajanje znotraj hrvaške etnične skupnosti, hkrati pa so širše hrvaške izseljenske razmere pogojevale stanje v njej in njeno delovanje. Tako posamezne faze njenega razvoja sovpadajo z glavnimi premiki v zgodovini hrvaškega izseljenstva v Severni Ameriki, in to predvsem v ZDA kot državi množičnega hrvaškega priseljevanja v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja in do prve svetovne vojne, medtem ko je odlej začelo naraščati hrvaško priseljevanje v Kanado.

Zgodovina hrvaške etnične skupnosti v ZDA se torej v marsičem zrcali v zgodovini NHZ oz. kasnejše HBZ, ki je stalno imela svoj sedež v Pittsburghu, glavnem središču hrvaške etnične skupnosti, in v kateri so delovali vodilni hrvaški izseljenski javni delavci.

NHZ oz. kasnejša HBZ se je v skladu s svojo vsehrvaško usmerjenostjo stalno proglašala za ideološko neopredeljeno organizacijo ter sprejemala vase člane raznolikih svetovnonazorskih in političnih prepričanj. To je po drugi strani vodilo v pogosta nesoglasja med njenim članstvom ter občasno pogojevalo premike v ideološki usmerjenosti njenega vodstva, kar pa ni nikdar bistveno ogrozilo njene načelne neopredeljenosti.

Kot osrednja hrvaška izseljenska organizacija v Severni Ameriki je NHZ oz. HBZ imela vodilno vlogo tudi v zavzemanju hrvaškega izseljenstva za gojenje stikov s staro domovino ter za

delovanje v podporo svojemu izvornemu narodu v kritičnih obdobjih njegove zgodovine, predvsem v teku obeh svetovnih vojn, kot tudi ob današnjih vojnih razmerah na Balkanu.

Seveda pa sta vedno bila in ostajata glavna smotra organizacije socialno zavarovanje njenih članov ter hkrati organizacijsko delovanje med njimi v smislu utrjevanja etničnih vrednot in medsebojnih vezi v etnični skupnosti, kot tudi v smislu pospeševanja uspešnega vključevanja izseljencev in njihovih potomcev v ameriško okolje.

V ta namen v zadnjih desetletjih HBZ skrbi predvsem za ohranjanje hrvaške kulturne dediščine med v Ameriki rojenimi potomci priseljencev ter jim po drugi strani npr. nudi študijske štipendije v prid njihovem poklicnemu uveljavljanju v ameriškem okolju. V prvih obdobjih zgodovine hrvaškega izseljenstva v ZDA pa je bratska podpora organizacija delovala predvsem kot delavska organizacija, ki je stala izseljencem – rudarjem in tovarniškim delavcem ob strani v njihovem boju za uveljavljanje svojih pravic zoper brezobzirno izkoriščanje zlasti priseljske delovne sile v ameriški industriji ter jim hkrati omogočila, da so z gojenjem kulturnih dejavnosti premagovali vsakdanje tegobe v neugodnih življenjskih pogojih.

Ta osnovni pomen organiziranega bratskega podpornega delovanja je v knjigi izrazito poudarjen bodisi v poglavjih o zgodovini NHZ. oz. kasnejše HBZ bodisi v začetni razčlenitvi temeljnih značilnosti ameriškega fraternalizma ter v njegovem okviru predvsem bratskih podpornih organizacij priseljskih skupnosti iz srednjevzhodne Evrope.

Ta uvodna razprava vsebinsko širših razsežnosti, kot tudi obravnava delovanja NHZ oz. HBZ iz vidika posameznih področij, na katerih se je to odvijalo, ter ključnih problematik, s katerimi se je organizacija soočala, nudita bralec vrsto elementov za vzpostavljanje primerjav z drugimi priseljskimi skupnostmi v ameriškem okolju.

Za slovenskega bralca pa je posebej zanimivo navajanje mnogostranskih stikov med hrvaškimi in slovenskimi izseljenci v ZDA, in to ob posebnih priložnostih, zlasti pri skupnem delovanju v podporo južnoslovanskim narodom v stari domovini med prvo in predvsem drugo svetovno vojno, v vsakdanjem življenju izseljencev, npr. pri delavskih stavkah itd. Zanimiv pa je tudi v več primerih poudarjen pojav sodelovanja slovenskih in hrvaških izseljencev v istih bratskih podpornih organizacijah, tako v manjših društvih kot tudi v sami HBZ oziroma v večjih slovenskih organizacijah. Težko izvedljiva se je ob koncu 20. let izkazala zamišljena pobuda za ustanovitev federacije južnoslovanskih bratskih podpornih organizacij, ki pa sama zase kaže zanimanje slednjih za medsebojno sodelovanje.

Majda Kodrič